

بررسی غلظت تری هالو متان ها در آب آشامیدنی شهر زنجان در سال های ۹۲-۱۳۹۱

مهران محمدیان فضلی^۱، محمدرضا مهراسبی^۲، ژیلای آذری^۳، جلیل نصیری^۴

^۱ استادیار، گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

^۲ دانشیار، گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مهندسی بهداشت محیط، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، زنجان، ایران

^۴ کارشناسی ارشد مهندسی بهداشت محیط، مرکز بهداشت استان زنجان، زنجان، ایران

چکیده

مقدمه: تری هالو متان ها توسط انستیتو تحقیقات سرطان به عنوان ماده سرطان زا برای انسان معرفی شده است. با توجه به این که شهر زنجان از سال ۱۳۸۷ از آب سد به عنوان منبع تأمین آب آشامیدنی استفاده می نماید و گندزدایی آب نیز با کلر انجام می شود، این مطالعه با هدف تعیین غلظت تری هالو متان ها در آب آشامیدنی شهر زنجان انجام شد.

روش کار: در این پژوهش توصیفی- مقطعی، ۳۲ نمونه از مخازن ذخیره، خروجی تصفیه خانه و نقاط مختلف شبکه توزیع آب شرب پس از مش بندی نقشه شهری، به گونه ای که تمامی نقاط شبکه را پوشش دهد، طی فصول زمستان ۱۳۹۱ و تابستان ۱۳۹۲ برداشت شد. دلیل انتخاب این دو فصل تغییر غلظت مواد آلی در منابع آب و به تبع آن تغییر غلظت پیش سازهای تولید تری هالومتان ها و تأثیر دما در تشکیل تری هالومتان ها بوده است. از دستگاه GC-ECD به روش Purge and Trap برای اندازه گیری کلروفرم، برموفرم، برمودی کلرومتان و دی برموکلرومتان استفاده گردید.

یافته ها: میانگین غلظت کلروفرم، برمودی کلرومتان، دی برموکلرومتان و برموفرم و کل تری هالومتان ها در آب شبکه در فصل زمستان به ترتیب برابر $۴/۷ \pm ۱/۴۴$ ، $۴/۷۲ \pm ۱/۲۵$ ، $۳/۰۸ \pm ۰/۴۳$ ، $۱/۹۸ \pm ۰/۱۴$ و $۱۴/۱۹ \pm ۳/۰۹$ میکروگرم در لیتر و در تابستان به ترتیب برابر $۴/۷۱ \pm ۱/۸$ ، $۴/۲۱ \pm ۱/۸۳$ ، $۳/۶۵ \pm ۰/۸۱$ و $۲/۲۲ \pm ۰/۱۴$ میکروگرم در لیتر بدست آمد.

نتیجه گیری: غلظت تری هالومتان ها در شبکه توزیع آب آشامیدنی شهر زنجان پایین تر از حدود استاندارد ملی و بین المللی بوده و مصرف کنندگان در معرض خطر مواجهه با تری هالومتان ها نمی باشند.

کلید واژه ها: آب آشامیدنی، گندزدایی، تری هالومتان ها

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۳۹۳/۰۳/۱۵

پذیرش: ۱۳۹۳/۰۷/۲۳

*مؤلف مسئول

ایران، زنجان، دانشگاه علوم پزشکی زنجان، دانشکده بهداشت، گروه مهندسی بهداشت محیط

تلفن: ۰۴۱-۳۲۸۷۴۸۹۲

تلفن همراه: ۰۹۱۴۸۶۴۰۵۷۱

دورنما: ۰۴۱-۳۴۳۲۹۶۰۸-۹

پست الکترونیک:

jjila60@yahoo.com

Evaluation of Trihalomethanes (THMs) Concentration in Drinking Water of Zanjan in 2013

Original Article

Mehran Mohammadian Fazli¹, Mohammad Reza Mehrasbi², Zhila Azari^{3*}, Jalil Nasiri⁴

¹Assistant Professor, Department of Environmental Health Engineering, School of Public Health, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

²Associate Professor, Department of Environmental Health Engineering, School of Public Health, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

³MSc Student, Department of Environmental Health Engineering, School of Public Health, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

⁴MSc Environmental Health Engineering, Health Center of Zanjan province, Zanjan, Iran

Abstract

Introduction: Trihalomethanes have been known as carcinogen material for human by IARC. Considering the Zanjan's drinking water is supplied from the dam in 2008 and water disinfection with chlorine is performed, this study was carried out to determine THM concentrations in drinking water of Zanjan city.

Methods: In this descriptive-cross-sectional research, 32 samples were taken from storage tanks, effluent treatment plant and different points of drinking water distribution system after the city map meshing so that covers all parts of the system in winter and summer seasons in 2013. The reason for these two seasons been variations in the concentration of organic substances in water resources and consequently the concentration of THMs precursors produced and the effect of temperature on the formation of THMs. Gas chromatography technic was used in purge and trap method with electron capture detector for analyzing samples of THM for each of four components including Chloroform, Bromodichloromethane, Dibromochloromethane and Bromoform.

Results: The average concentration of THMs in winter for Chloroform, Bromodichloromethane, Dibromochloromethane and Bromoform, were 4.7 ± 1.44 , 4.72 ± 1.25 , 3.08 ± 0.43 and 1.98 ± 0.14 $\mu\text{g/Lit}$ and in summer were 4.21 ± 1.83 , 4.71 ± 1.8 , 3.65 ± 0.81 and 2.22 ± 0.14 $\mu\text{g/Lit}$, respectively. The average of total THMs in winter is 14.19 ± 3.09 $\mu\text{g/Lit}$ and in summer is 14.81 ± 4.4 $\mu\text{g/Lit}$.

Conclusion: Concentration of trihalomethanes and total trihalomethanes in Zanjan drinking water distribution system is lower than the national and international standards and the drinking water consumers aren't at risk of exposure to trihalomethanes.

Keywords: Drinking water, Disinfection, Trihalomethanes

Article Info

Received: Jun. 05, 2014

Accepted: Oct. 15, 2014

*Corresponding Author:

Department of Environmental Health Engineering, Faculty of Health, Zanjan University of Medical Sciences, Zanjan, Iran

Tel: +9841-32874892

Mobile+989148640571

Fax: +984134329608-9

Email:

jila60@yahoo.com

Vancouver referencing:

Mohammadian Fazli M, Mehrasbi MR, Azari Z, Nasiri J. Evaluation of Trihalomethanes (THMs) Concentration in Drinking Water of Zanjan in 2013. *Journal of Jiroft University of Medical Sciences* 2014; 1(2): 85-93.

مقدمه

در تصفیه آب، استفاده از کلر در گندزدایی مؤثر بوده و در از بین بردن میکروب‌های بیماری‌زا سابقه‌ای طولانی دارد. تری هالومتان‌ها در آب کلرزنی شده، از واکنش بین مواد آلی طبیعی شامل مواد هیومیک و فولویک، با کلر تزریقی به آب تولید می‌شوند. به همین دلیل به آن‌ها فرآورده‌های جانبی گندزدایی آب اطلاق می‌شود. افزایش روزافزون کاربرد کلر در تصفیه آب از یک سو و وفور مواد آلی طبیعی یا ناشی از تخلیه فاضلاب‌های انسانی و زیرزمینی به آب از سوی دیگر، در حدود ۷۸۰ فرآورده جانبی در آب ایجاد می‌کند؛ که بخش اصلی آن‌ها را مواد هالوژنه تشکیل می‌دهند. از جمله مهم‌ترین فرآورده‌های جانبی گندزدایی می‌توان به تری هالومتان‌ها اشاره کرد. در سال ۱۹۷۴ میلادی گروهی از پژوهش‌گران آژانس حفاظت محیط زیست آمریکا^۱، سوئیس و هلند به وجود ترکیباتی در آب کلرزنی شده پی بردند که تا قبل از آن در آب آشامیدنی مشاهده نشده بود. این ترکیبات که از خانواده ترکیبات آلی کلره هستند، تری هالومتان‌ها^۲ نامیده شدند (۱-۳). معروف‌ترین تری هالومتان‌ها، چهار ترکیب کلروفرم، برموفرم، دی برموکلوئمتان و دی کلروبرومومتان هستند (۴). متداول‌ترین فرآورده جانبی کلرزنی، کلروفرم (تری کلرومتان) است (۵) که حدود ۸۰ درصد از کل تری هالومتان‌ها را تشکیل می‌دهد (۶). کلروفرم از راه دهان، تنفس و تماس پوستی و برموفرم، دی برموکلوئمتان و دی کلروبرومومتان از طریق دستگاه گوارش جذب می‌شوند (۴).

تری هالومتان‌ها در اثر واکنش کلر با برخی از انواع ترکیبات آلی موجود در آب تولید می‌شوند که مشتمل بر: مواد آلی طبیعی^۳ موجود در آب‌های سطحی، مانند اسیدهای ناشی از تجزیه گیاهان (اسیدهای هیومیک و فولویک)، مواد آلی مترشح از جلبک‌ها و سایر موجودات آبی و نیز مواد

آلی حاصل از فعالیت‌های انسانی (مانند فاضلاب‌های شهری و صنعتی و زه آب‌های کشاورزی و شیرابه ناشی از دفع زباله) می‌باشد (۳،۷). به این مواد که هسته اولیه تولید ترکیبات تری هالومتان محسوب می‌گردند، ترکیبات پیش‌ساز^۴ اطلاق می‌شود. این ترکیبات در مقایسه با بسیاری از املاح و ترکیبات معدنی موجود در آب، از طریق روش‌های متداول تصفیه آب آشامیدنی حذف نمی‌گردند (۲).

نمونه‌های آب با غلظت زیاد مواد آلی محلول، کلر مورد نیازشان در مقایسه با آب خام معمولی بیشتر است و لذا تشکیل تری هالومتان‌ها محتمل‌تر می‌شود. از عوامل اصلی مؤثر بر تشکیل تری هالومتان‌ها می‌توان به pH، دما، غلظت مواد آلی، نوع و غلظت کلر باقیمانده اشاره نمود. با افزایش pH و زمان ماند، تشکیل تری هالومتان‌ها نیز افزایش می‌یابد. با افزایش دما، واکنش‌های رخ داده سریع‌تر هستند و مصرف کلر افزایش می‌یابد که منجر به تشکیل محصولات جانبی گندزدایی بسیار می‌شود (۵).

رودخانه‌های تغذیه کننده دریاچه‌های پشت سدها و سایر منابع آب سطحی می‌تواند مقادیر قابل توجهی از پیش‌سازهای ترکیبات تری هالومتان را به منابع مذکور وارد سازند (۱). اگرچه غلظت تری هالومتان‌های تولیدی در آب‌های آشامیدنی گندزدایی شده با کلر اندک است، ولی توجه به خطرات و اثرات سوء بهداشتی ناشی از آن‌ها به لحاظ سمیت بسیار بالا، مدت زمان مواجهه طولانی و مستمر، مثلاً برای تمام عمر و تعداد جمعیت در معرض خطر حائز اهمیت فراوان می‌باشد (۸).

این ترکیبات به علت داشتن پتانسیل اثرات سرطان‌زایی، امروزه باعث تشویش و نگرانی مقامات بهداشتی هستند. مطالعات بسیاری در مورد ارتباط بین آب آشامیدنی کلرزنی شده و مشکلات تولید مثل در انسان وجود دارد، ولی

¹United States Environmental Protection Agency: USEPA²Trihalomethanes (THMs)³Natural Organic Materials⁴Precursor Compounds

در مطالعه‌ای در سال ۱۳۸۸ غلظت تری هالومتان‌ها در آب شرب شهر تهران بسیار پایین‌تر از حدود استانداردهای ملی و معیارهای بین‌المللی بوده است (۱۶).

در مطالعه‌ای در اسپانیا در سال ۲۰۱۲ در نمونه‌های آب شیر مجموع غلظت‌های تری هالومتان‌ها زیر حد استاندارد اتحادیه اروپا ملاحظه شد، همچنین حداکثر غلظت مجاز بوسیله آژانس حفاظت محیط زیست ایالت متحده آمریکا محقق شده است (۱۷).

در گزارشی در سال ۲۰۱۱ نشان دادند که غلظت کل تری هالومتان‌ها در برخی مناطق کوئینزلند^۶ استرالیا نسبت به استانداردهای محلی نگران‌کننده است (۱۸).

در مطالعه‌ای در سال ۲۰۰۹ در تونس متوسط غلظت تری هالومتان‌ها در آب آشامیدنی ۸۸/۱۶ میکروگرم در لیتر بود که تماماً در حدود پیشنهادی رهنمود اتحادیه اروپا، ۱۰۰ میکروگرم در لیتر بود (۱۹).

در چند سال گذشته در ایران، توجه بیش از پیش به مهار آب‌های سطحی معطوف گشته و احداث سد‌های متعدد در سطح کشور طی برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور روشن می‌سازد که در سال‌های آتی نیز عمده‌ترین منبع آب آشامیدنی مورد مصرف مردم، منابع آب سطحی و به خصوص آب ذخیره شده در دریاچه‌های پشت سد‌ها خواهد بود (۲).

شهر زنجان با جمعیت بالغ بر ۴۰۰۰۰۰ نفر دارای منابع آب سطحی و زیرزمینی است. از سال ۱۳۸۷ که تصفیه‌خانه آب شهر زنجان به بهره‌برداری رسیده است بخشی از آب آشامیدنی ساکنین شهر زنجان از این تصفیه‌خانه تأمین می‌شود و این موضوع رو به گسترش است. نظر به اینکه منبع تأمین آب این تصفیه‌خانه، سد تهم می‌باشد و به طور مشخص حضور مواد آلی به عنوان پیش‌سازهای تشکیل تری هالومتان‌ها در منابع سطحی امری معمول است و از سویی گندزدایی آب تصفیه شده نیز با کلر انجام می‌شود، لذا این مطالعه با هدف

معتبرترین آن‌ها مطالعات موریس است. این مطالعه نشان داد که فرآورده‌های جانبی گندزدایی در آب کلرزنی شده عامل ۹ درصد سرطان‌های مثانه و ۱۵ درصد سرطان‌های روده در ایالات متحده هستند (۹). اخیراً اپیدمیولوژیست‌ها به نتایجی در مورد پیامدهای تولید مثلی ناشی از تری هالومتان‌ها از قبیل: تولد زود هنگام نوزادان، مرده زایی، سقط جنین و عقب ماندگی رشد داخل رحمی نوزادان^۵ رسیده‌اند (۱۰).

با توجه به مخاطرات بهداشتی ناشی از تری هالومتان‌ها، آژانس حفاظت از محیط زیست ایالات متحده حداکثر مقدار قابل قبول این ترکیبات در آب‌های آشامیدنی را از سال ۱۹۹۸ به ۸۰ میکروگرم در هر لیتر تقلیل داده است (۲).

مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران نیز در نشریه شماره ۱۰۵۳ در خصوص ویژگی‌های فیزیکی و شیمیایی آب آشامیدنی، مقادیر حداکثر مجاز را برای برموفرم، دی برمکلرومتان، برمودی کلرومتان، کلروفرم و کل تری هالومتان‌ها به ترتیب ۱۰۰، ۱۰۰، ۶۰، ۳۰۰ و ۸۰ میکروگرم در لیتر بعنوان استانداردهای ملی کشور ایران تصویب و منتشر نموده است (۱۱، ۱۲).

در مطالعه‌ای که در شهر شیراز انجام گرفت، غلظت تری هالومتان‌ها (بر حسب کلروفرم) در آب آشامیدنی حدود ۳۰ میکروگرم در لیتر به دست آمد (۱۳).

در مطالعه‌ای در سال‌های ۹۰-۱۳۸۹ در شبکه توزیع آب اهواز غلظت کل تری هالومتان‌ها تنها در ۶ مورد بیشتر از حد مجاز EPA و تنها در ۳ مورد بیشتر از استاندارد ایران و رهنمود سازمان بهداشت جهانی می‌باشد (۱۴).

در مطالعه‌ای در آب یزد در سال‌های ۸۸-۱۳۸۷ مشخص کردند که اختلاف آماری معنی‌داری بین مقادیر تری هالومتان‌ها با استاندارد ملی و جهانی وجود ندارد و مقادیر کاملاً مطلوب و پایین‌تر از حد استانداردهای مجاز است (۱۵).

^۶ Queensland

^۵ Intra Uterine Growth Reduction (IUGR)

اندازه‌گیری غلظت این ترکیبات در آب شرب شهر زنجان انجام شد.

روش کار

این پژوهش توصیفی-مقطعی، به منظور تعیین غلظت تری هالومتان‌ها در آب آشامیدنی شهر زنجان در دو فصل زمستان ۱۳۹۱ و تابستان ۱۳۹۲ انجام گرفت. بر اساس مطالعات مشابه و محاسبات آماری تعداد ۳۲ نمونه از محل‌های نمونه برداری شامل نقاط مختلف شبکه توزیع، مخازن ذخیره و خروجی تصفیه‌خانه طی دو فصل یاد شده برداشت و آنالیز گردید. نمونه‌های شبکه توزیع از سطح شهر بوده و پس از مش‌بندی نقشه شهری، بگونه‌ای انتخاب شد که تمامی نقاط شبکه را پوشش دهد. نمونه‌ها مطابق روش‌های آماری توصیه شده در کتاب روش‌های استاندارد آزمایش‌های آب و فاضلاب برداشت، محافظت و انتقال داده شد (۲۰).

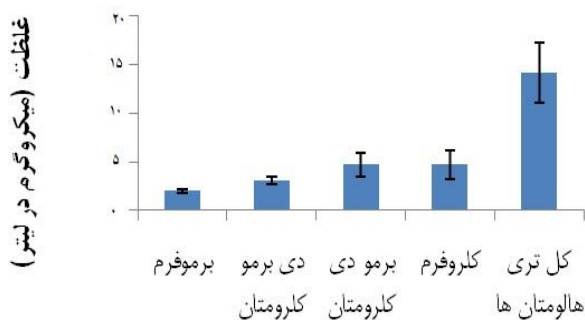
آماده‌سازی و نمونه برداری بدین صورت بود که ظروف ۱۰۰ میلی لیتری نمونه برداری و در پوش‌های آستردار را با شوینده مناسب شسته و سپس با استون شستشو داده و با آب دیونیزه تازه جوشیده شده کاملاً آب‌کشی شد ظروف قبل از نمونه برداری با آب نمونه شسته شده است، در هر محل، قبل از نمونه برداری اجازه داده شده تا آب شیر برای حدود ۴-۵ دقیقه جریان یابد. بطری‌ها به آرامی تا لبریز شدن پر شده بطوری که هوا در نمونه‌ها نباشد. جهت تثبیت نمونه‌ها و حذف کلر باقیمانده، به بطری‌های محتوی نمونه در زمان نمونه برداری حدود ۴ قطره تیوسولفات سدیم ۱/۵ نرمال اضافه کرده و درپوش آنرا محکم بسته و داخل فلاسک حاوی بسته یخ قرار داده شده است. فاصله نمونه برداری تا آنالیز تری هالومتان‌ها حداکثر ۴۸ ساعت بود، نمونه‌ها قبل از آنالیز در دمای ۲۵-۱۵ درجه سانتی‌گراد قرار گرفته و به دمای محیط رسیدند (۲۱)؛ و اندازه‌گیری‌ها با استفاده از دستگاه گاز کروماتوگراف مدل ۷۸۹۰A ساخت شرکت Agilent آمریکا

مجهز به دتکتور گیرنده الکترون^۷ (ECD-GC) با تکنیک Purge & Trap در آزمایشگاه تجزیه دستگاهی دانشکده بهداشت انجام شد. ستون Hp-5 نوع fused silica capillary Agilent technology, Paolo Alto CA, ساخت column USA، به طول ۳۰ متر، قطر ۰/۳۲ میلی‌متر و ضخامت فیلم داخلی ۰/۲۵ میکرومتر برای دستگاه گاز کروماتوگرافی (GC) استفاده شد. تلفیقی از متد ۶۲۳۲B و ۶۲۳۲D استاندارد متد (۲۰) و متد EPA 524.2 (۲۲) جهت کار با دستگاه گاز کروماتوگراف برای آنالیز تری هالومتان‌ها به این صورت اصلاح شد؛ دمای ستون با ۳۵°C (زمان ماند ۵ دقیقه) شروع و با سرعت ۵°C/min گرم می‌شد تا به دمای ۵۰°C برسد (زمان ماند ۱ دقیقه)، دمای injector در ۲۲۰°C و دمای Detector در ۲۵۰°C تنظیم شد. از گاز هلیوم با فشار ۱۶/۹۴ psi و به میزان ۳۵ ml/min به عنوان گاز حامل و از گاز نیتروژن به عنوان گاز کمکی استفاده شد. در این پژوهش از محلول‌های استاندارد کلروفورم، برمودی کلرومتان، دی برموکلرومتان، بروموفرم (Analytical grade) استفاده شد. محلول‌های استاندارد در متانول (GC grade) تهیه شدند، رقیق‌سازی‌های بعدی در آب مقطر دیونیزه تازه جوشیده شده (به مدت ۲ ساعت) انجام شد. غلظت‌های مختلف (۱-۱۰-۵۰-۱۰۰-۲۰۰ μg/L) هر کدام از ترکیبات تری هالومتان‌ها به صورت جداگانه تهیه شده و توسط دستگاه GC-ECD به روش Purge & Trap با متد مورد استفاده آنالیز شده، بدین ترتیب زمان بازداری هر ترکیب تری هالومتان بدست آمد.

برای تهیه محلول منحنی‌های استاندارد، هر چهار ترکیب تری هالومتان در یک محلول اضافه شده و با رقیق‌سازی غلظت‌های مختلف از ترکیبات تری هالومتان تهیه شده و توسط دستگاه GC-ECD به روش Purge & Trap با متد مورد استفاده آنالیز شد و از غلظت‌ها و سطوح زیر منحنی متناظر بدست آمده از آنالیز، برای تهیه منحنی کالیبراسیون استفاده

⁷ Electrolytic Conductivity Detection

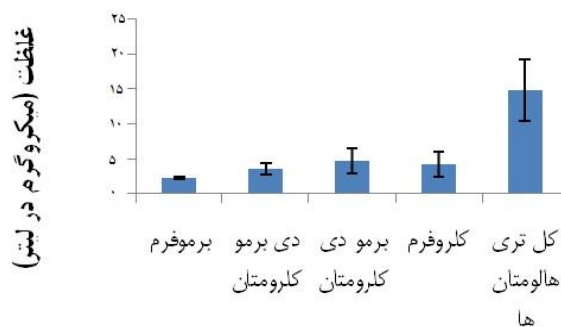
تری هالومتان‌ها برای زمستان $14/19 \pm 3/09$ و برای تابستان $14/81 \pm 4/4$ میکروگرم در لیتر می‌باشد. جدول ۲ مقایسه فصلی میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر و دامنه تغییرات غلظت تری هالومتان‌ها در نمونه‌های آب آشامیدنی شهر زنجان را نشان می‌دهد. نمودار ۱ و ۲ میانگین و خطای استاندارد برای غلظت هر یک از ترکیبات تری هالومتان و کل تری هالومتان‌ها در فصل زمستان و تابستان را نشان می‌دهد. نمودار ۳ مقایسه تغییرات کل تری هالومتان‌ها در ایستگاه‌های نمونه برداری در دو فصل زمستان و تابستان با استاندارد ایران را نشان می‌دهد.

انواع تری هالومتان‌ها

نمودار ۱: میانگین و خطای استاندارد برای غلظت هر یک از

ترکیبات تری هالومتان و کل تری هالومتان‌ها در فصل زمستان

انواع تری هالومتان‌ها

نمودار ۲: میانگین و خطای استاندارد برای غلظت هر یک از

ترکیبات تری هالومتان و کل تری هالومتان‌ها در فصل تابستان

شد. برای اعتبار سنجی روش اندازه‌گیری تری هالومتان‌ها از درصد بازیافت (%R)، انحراف معیار نسبی (RSD)، حداقل قابل تشخیص (LOD) و حداقل قابل گزارش (LOQ) استفاده شد. جدول ۱ مقادیر %R، LOD، RSD و LOQ بدست آمده برای روش اندازه‌گیری ترکیبات تری هالومتان در این تحقیق را نشان می‌دهد. طبق روش توصیه شده استاندارد متد درصد بازیافت بین ۱۲۰-۸۰ درصد قابل قبول است (۲۰). در جدول مشاهده می‌شود که درصدهای بازیافت بدست آمده در محدوده فوق‌تر قرار می‌گیرد. بنابراین اندازه‌گیری تری هالومتان‌ها از نظر صحت سنجی مطلوب می‌باشد. همچنین از آنجا که RSD کمتر از ۲۰٪ را قابل قبول توصیه می‌نمایند (۲۰)، بنابراین اندازه‌گیری تری هالومتان‌ها از نظر دقت سنجی هم مطلوب می‌باشد. داده‌های بدست آمده با آزمون‌های آماری کولموگوروف-اسمیرنوف^۸ و Paired Sample t test، P-P Plots و One-Sample t test مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۱: مقادیر %R، LOD، RSD و LOQ بدست آمده

برای روش اندازه‌گیری ترکیبات تری هالومتان

آنالیت	%R	%RSD	LOD (µg/L)	LOQ (µg/L)
کلروفرم	۱۰۱/۹	۶/۸۲	۰/۷۶	۲/۲۸
برمودی کلرومتان	۱۱۴/۳	۵/۰۳	۰/۲۴	۰/۷۲
دی برمومتان	۹۹/۴	۲/۷۹	۰/۰۹	۰/۲۷
برموفرم	۹۷	۶/۷۳	۱/۴۶	۴/۳۸

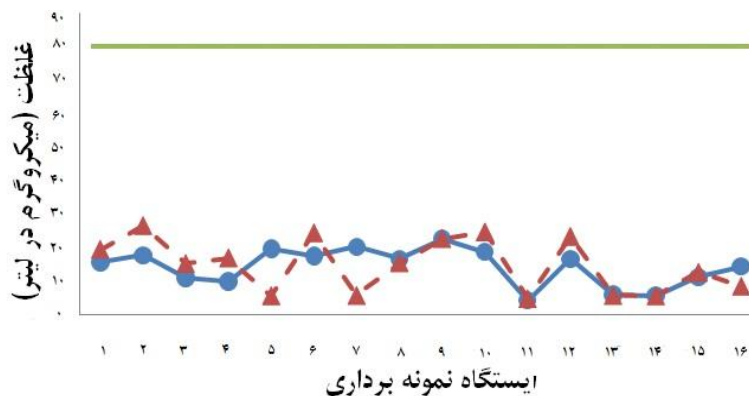
یافته‌ها

نتایج نشان‌دهنده این است که میانگین غلظت تری هالومتان‌ها در آب شبکه توزیع و مخازن در فصل زمستان برای کلروفرم، برمودی کلرومتان، دی برمومتان و برموفرم به ترتیب برابر $4/7 \pm 1/44$ ، $4/72 \pm 1/25$ ، $3/08 \pm 0/43$ و $4/21 \pm 1/83$ و برای تابستان به ترتیب برابر $4/71 \pm 1/8$ ، $3/65 \pm 0/81$ ، $2/22 \pm 0/14$ و میانگین غلظت کل

⁸Kolmogorov-Smirnov

جدول ۲: مقایسه فصلی میانگین، انحراف معیار، حداقل و حداکثر و دامنه تغییرات غلظت تری هالومتانها در نمونه‌های آب آشامیدنی شهر زنجان

کل تری هالومتانها μg/L -	کلروفرم - μg/L	برمودی کلرومتان μg/L -	دی برموی کلرومتان μg/L -	برموفرم - μg/L	زمان نمونه برداری
۴/۱۸	۰/۱۹	۰/۷۷	۱/۵۵	۱/۷۰	حداقل زمستان ۱۳۹۱
۲۲/۷۰	۸/۲۷	۸/۲۵	۴/۳۵	۲/۶۹	حداکثر
۱۴/۱۹ (۵/۶۲)	۴/۷۰ (۲/۵۲)	۴/۷۲ (۲/۲۷)	۳/۰۸ (۰/۷۸)۰۸	۱/۲۸ (۰/۲۶)	میانگین (SD)
۱۸/۵۲	۸/۰۸	۷/۴۸	۲/۸۰	۰/۹۹	دامنه
۴/۷۸	۰/۱۶	۰/۵۱	۱/۶۷	۱/۸۷	حداقل تابستان ۱۳۹۲
۲۶/۴۸	۹/۵۰	۹/۵۹	۵/۴۳	۲/۷۳	حداکثر
۱۴/۸۱ (۸/۰۰)	۴/۲۱ (۳/۳۴)	۴/۷۱ (۳/۲۸)	۳/۶۵ (۱/۴۷)	۲/۲۲ (۰/۲۵)	میانگین (SD)
۲۱/۷۰	۹/۳۴	۹/۰۸	۳/۷۶	۰/۸۶	دامنه

—●— کل تری هالومتان های زمستان —▲— کل تری هالومتان های تابستان — استاندارد ایران

نمودار ۳: مقایسه تغییرات کل تری هالومتانها در ایستگاه‌های نمونه برداری در دو فصل زمستان و تابستان با استاندارد

مقایسه بین غلظت تری هالومتان در دو فصل زمستان و تابستان با آزمون Paired-Samples t test انجام شد که نتایج حاکی از این است که بین غلظت کل تری هالومتانها در فصل زمستان و تابستان اختلاف معناداری وجود ندارد بنابراین در این مطالعه تغییرات فصلی مشاهده نشد.

مقایسه غلظت کل تری هالومتانها در فصل زمستان و همچنین تابستان با استاندارد مؤسسه تحقیقات صنعتی ایران (۸۰ میکروگرم در لیتر) توسط آزمون One-Sample t test نشان داد میانگین غلظت کل تری هالومتانها در فصل زمستان با استاندارد مؤسسه تحقیقات صنعتی ایران اختلاف معنی داری

بحث

نتایج نشان دهنده این است که حداقل و حداکثر غلظت کل تری هالومتان در نمونه‌های فصل زمستان به ترتیب ۴/۱۸ و ۲۲/۷۰ و در نمونه‌های فصل تابستان به ترتیب ۴/۷۸ و ۲۶/۴۸ میکروگرم در لیتر بوده است.

حداکثر غلظت کلروفرم، برمودی کلرومتان، دی برموی کلرومتان، برموفرم و کل تری هالومتان در کل نمونه‌ها مربوط به فصل تابستان و به ترتیب برابر ۹/۵، ۹/۵۹، ۵/۴۳، ۲/۷۳ و ۲۶/۴۸ میکروگرم در لیتر بوده است.

نشان داد که حداکثر غلظت کلروفورم، برمودی کلرومتان، دی برم کلرومتان، برموفورم و کل تری هالومتان در کل نمونه‌ها به ترتیب برابر ۹/۵، ۹/۵۹، ۵/۴۳، ۲/۷۳ و ۲۶/۴۸ میکروگرم در لیتر بوده است. غلظت کلروفورم، برمودی کلرومتان، دی برم کلرومتان، برموفورم و کل تری هالومتان‌ها در طول مطالعه در مخازن و شبکه توزیع آب آشامیدنی پایین‌تر از حد مجاز پیشنهاد شده توسط مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران بوده، بنابراین در شبکه توزیع آب آشامیدنی زنجان مشکلی در خصوص مقادیر بالای تری هالومتان‌ها وجود ندارد. در مجموع طبق تحقیق حاضر، غلظت تری هالومتان‌ها در شبکه توزیع آب آشامیدنی شهر زنجان پایین‌تر از حدود استاندارد ملی و بین‌المللی بوده و مصرف‌کنندگان در معرض خطر مواجهه با این محصولات جانبی گندزدایی نمی‌باشند.

تقدیر و تشکر

این مقاله بر گرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد مهندسی بهداشت محیط در دانشگاه علوم پزشکی زنجان می‌باشد که بدین وسیله از حمایت‌های مالی و تخصصی آن دانشگاه تشکر و قدردانی می‌گردد.

($P\text{-value} < 0/001$) دارد، این نتیجه برای فصل تابستان نیز تأیید شد بنابراین نتایج مطلوب می‌باشند.

در مطالعه آب آشامیدنی شیراز غلظت تری هالومتان‌ها (بر حسب کلروفورم) در حدود $30 \mu\text{g/L}$ می‌باشد (۱۳). همچنین در مطالعه آب یزد مقادیر تری هالومتان‌ها کاملاً مطلوب و پایین‌تر از حد استانداردهای مجاز بوده است (۱۵). در مطالعه آب شرب شهر تهران غلظت تری هالومتان‌ها بسیار پایین‌تر از حدود استانداردهای ملی و معیارهای بین‌المللی بوده است (۱۶). در مطالعه نمونه‌های آب شیر اسپانیا مجموع غلظت‌های تری هالومتان‌ها زیر حد استاندارد اتحادیه اروپا ملاحظه شد، همچنین حداکثر غلظت مجاز بوسیله آژانس حفاظت محیط زیست ایالت متحده آمریکا محقق شده است (۱۷). در مطالعه تونس غلظت تری هالومتان‌ها در آب آشامیدنی تماماً در حدود پیشنهادی رهنمود اتحادیه اروپا بوده است (۱۹). در مطالعه شبکه توزیع آب اهواز غلظت کل تری هالومتان‌ها تنها در ۶ مورد بیشتر از حد مجاز EPA و تنها در ۳ مورد بیشتر از استاندارد ایران و رهنمود سازمان بهداشت جهانی می‌باشد (۱۴). در گزارشی نشان دادند که غلظت کل تری هالومتان‌ها در برخی مناطق کوئینزلند^۹ استرالیا نسبت به استانداردهای محلی نگران‌کننده است ضمناً غلظت تری هالومتان‌ها در آب‌های گندزدایی شده با کلر بالاتر از غلظت آن‌ها در آب‌های گندزدایی شده با کلر/کلرآمین‌ها می‌باشد (۱۸). در مطالعات ایران غلظت تری هالومتان‌ها اکثراً به غیر از مناطق گرمسیری

نتیجه‌گیری

بسیار پایین‌تر از حدود استانداردهای ملی و معیارهای بین‌المللی بوده است. غلظت تری هالومتان‌ها در آب بسته به نوع گندزدا و کیفیت آب از نظر حضور مواد آلی و همچنین درجه حرارت و زمان تماس متفاوت است که درجه حرارت بیشترین تأثیر را بر تشکیل تری هالومتان‌ها دارد. یافته‌های تحقیق حاضر

^۹. Queensland

References

1. Samadi MT, Naseri S, Mesdaghinia A, Alizadefard M. A Comparative Study on THMs Removal Efficiencies from Drinking Water through Nanofiltration and Air Stripping Packed-Column. *water ans wastewater*. 2006;(57):14-21.
2. Frederick W. Small systems to tackle disinfection by-products. AWWA technical reports, 1-6, 1998.
3. Bodzek M, Waniek A, Konieczny K. Pressure driven membrane techniques in the treatment of water containing THMs. *Desalination*. 2002;147(1):101-7.
4. Jafari M, Taghavi K, Hasani A. Survey the THMS Value in Drinking Water in Lahijan and Syggestions in Order to Product Control after Disinfection. *Journal of Gilan University of Medical Sciences*. 2008;17(68):1-6.(In Persian)
5. Mazloomi S, Mahvi AH, Nabizadeh R, Naseri S, Nadafi K, Fazlzadeh M, et al. Removal of trihalomethanes (THMs) by means of domestic reverse osmosis. 12th National Congress on Enviromental Health; 2009; Faculty of Health, ShahidBeheshti Medical Science University.
6. Vaezi F. Trihalomethanes in Treated Water of Tehran. *Iranian Journal of Public Health*. 1992;21(1-4):1-10.
7. Lu J, Zhang T, Ma J, Chen Z. Evaluation of disinfection by-products formation during chlorination and chloramination of dissolved natural organic matter fractions isolated from a filtered river water. *Journal of Hazardous Materials*. 2009;162(1):140-5.
8. Kim HC, Yu MJ. Characterization of natural organic matter in conventional water treatment processes for selection of treatment processes focused on DBPs control. *Water research*. 2005;39(19):4779-89.
9. Ghanizadeh G, editor Influence Drinking Water consumption with Chlorinated Organic Compound. 6th National Congress on Enviromental Health; 2003; Mazandaran Medical Science University
10. Legay C, Rodriguez MJ, Sérodes JB, Levallois P. Estimation of chlorination by-products presence in drinking water in epidemiological studies on adverse reproductive outcomes: a review. *Science of the Total Environment*. 2010;408(3):456-72.
11. Iran IoSaIRo. Drinking water - Physical and chemical specifications. 5ed2009.
12. Organization INS. Drinking waver-Physical & chemical specifications(Amendment no.1). 2012.
13. Noshadi M, TalebBidokhti N, Nejati E. Survey Trihalomethanes Formation in Shiraz Drinking Water Network. *Survey Formation*. 2012;5:39-29.
14. Babaei AA, Atari L, Ahmadi M, Alavi N, Angali KA. Determination of trihalomethanes concentration in Ahvaz water distribution network in 2011. *Jundishapur Journal of Health Science*. 2012;3(4):478-69. (In Persian)
15. Andalib AH, Ganjidoust H, Ayati B, Khodadadi A. Investigation of Amount and Effective Factors on Trihalomethane Production in Potable Water of Yazd. *Iran J Health & Environ*. 2011;4(2):137-48.
16. Fazlzade Davil M, Mahvi A, Mazlumi S, Nabizade R, Unesian M, Nazmara S. Concentration of Trihalomethanes in Tehran Drinking Water. *Journal of Health* 2011;2(2):45-52.
17. Rodríguez-Cabo T, Ramil M, Rodríguez I, Cela R. Dispersive liquid-liquid microextraction with non-halogenated extractants for trihalomethanes determination in tap and swimming pool water. *Talanta*. 2012.
18. Knight N, Watson K, Carswell S, Comino E, Shaw G. Temporal and Spatial Variation of Trihalomethanes and Haloacetic Acids Concentration in Drinking Water: A Case Study of Queensland, Australia. *Air, Soil and Water Research*. 2011;2011(4):1-17.
19. Bahri M, Driss M. Development of solid-phase microextraction for the determination of trihalomethanes in drinking water from Bizerte, Tunisia. *Desalination*. 2010;250(1):414-7.
20. Clesceri L, Greenberg A, Eaton A, Frason M. Standard methods for the examination of water and waste water. American Public Health Association, American Water Works Association, Water Environment Federation. *Appl Environ Microbiol*. 1998;41:1152-8.
21. Torkian A. *Water & Waste Warwe Tests adviser*. Esfahan: Esfahan University Publisher; 2001.
22. Eichelberger J, Budde-Revision W, Munch J, Bellar-Revision T. METHOD 524.2 Measurement of Purgeable Organic Compounds in Water by Capillary Column Gas Chromatography/Mass Spectrometry. Environmental monitoring systems laboratory office of research and development, US EPA, Cincinnati, Ohio. 1989;45268.